

**Коротка історія правил. Чому
ми робимо так, а не інакше**

КУПИТИ

Правила впорядковують майже кожен аспект нашого життя. Вони визначають наш робочий час, диктують, як ми водимо машину і накриваємо на стіл, організовують наше життя від народження до смерті. Ми можемо погоджуватися з правилами, боротися проти них чи узгоджувати щось абсолютно нове, але жодна культура не може обійтися без них.

У книзі «Коротка історія правил. Чому ми робимо так, а не інакше» історикиня Лорейн Дастон описує розвиток та еволюцію правил від давнини до сучасності. Вона яскраво ілюструє, як правила можуть змінюватися — як гнучкі правила стають жорсткішими, або навпаки і як колись надокучливі приписи стають повсякденними нормами. Вона досліджує, коли правила працюють, а коли ні і чому деякі філософські проблеми пов'язані з правилами такі ж давні, як і сама філософія, а інші — такі ж сучасні, як комп'ютери.

Зміст

Вступ. Прихована історія правил
Давні правила. Мірила, моделі та закони
Правила мистецтва. Голова та рука єдині
Алгоритми до появи механічного обчислення
Алгоритмічний інтелект в епоху обчислювальних машин
Правила та положення
Природні закони та закони природи
Вигинання та порушення правил
Епілог
Подяки
Бібліографія
Перелік ілюстрацій

Вступ. Прихована історія правил

Це коротка книжка на величезну тему. Усіх нас скрізь і завжди оплутує павутина правил, що підтримує та обмежує. Правила фіксують початок і кінець робочого дня та навчального року, регулюють транспортні потоки на дорогах, диктують, хто з ким і як може одружуватися, регламентують положення виделки на тарілці праворуч або ліворуч, оцінюють пробіжки та проходи у бейсболі, вгамовують суперечки на нарадах та в парламентах, встановлюють, що можна, а що не можна брати на літак як ручну поклажу, конкретизують, хто і коли може голосувати, розбирають граматику речення, спрямовують покупців у відповідні черги в супермаркеті, вказують власникам домашніх улюбленців, чи це місце привітне до їхніх тварин, прописують метр та риму сонетів Петрарки, визначають порядок обрядів народження та смерті. І це лише приклади

писаних правил, які можна знайти на табличках та в інструкціях, довідниках, священних текстах та законодавчих документах. Додайте сюди неписані правила, і павутина стане така щільна, що крізь цю сітку навряд чи прослизне хоч якась людська діяльність. Існують неписані правила щодо того, як вітатися: простягнутою рукою, двома поцілунками в щоку по-французьки чи одним по-бельгійськи, скільки кілометрів на годину вище встановлених обмежень швидкості буде прийнятно без штрафу, скільки і в якому ресторані давати на чай, коли підвищувати (та стишувати) голос у спілкуванні, хто кому має відчиняти двері, як часто та як гучно можна переривати оперу оплесками їй освистуванням, коли приходити на звану вечерю і коли з неї йти та наскільки довгим має бути епос. Культури, як відомо, відрізняються змістом своїх правил, але немає жодної культури без правил, причому багатьох.

Книжка про всі ці правила була б практично історією людства.

Правила такі всюдисущі, незамінні та авторитетні, що їх сприймають як належне. Як узагалі колись могло існувати суспільство без правил, час до правил? Проте універсальність правил не передбачає їхньої однорідності, хай то в різних культурах чи історичних традиціях. Правила демонструють запаморочливе різноманіття не лише у своєму змісті, але й формах. Перше цікавило мандрівників та етнографів ще з часів розповідей Геродота (бл. 484-425 років до н. е.) про те, як, з точки зору давніх греків, у Єгипті все навпаки (хоч і не менш систематично): чоловіки сидять удома й плетуть, поки жінки ходять на базар; жінки мочаться стоячи, а чоловіки сидячи; навіть Ніл тече назад, з півдня на північ. Друге розгортається у довгий перелік видів, що належать до роду правил: закони, максими, принципи, настанови, інструкції, рецепти, положення, афоризми, норми, алгоритми та багато іншого. Різноманіття цих видів правил — ключ до прихованої історії того, що таке правило і яка його роль.

З часів греко-римської античності значення правил формували три принципові семантичні кластери (розділ 2): інструменти вимірювання й обчислення, моделі чи парадигми та закони. Подальша історія правил — історія поширення та взаємозв'язку, що породжує ще більше видів правил і ще більше зразків кожного виду. Вона призвела до появи складного

плетива, майже такого складного, як сама культура. Проте ці три базові значення правил червоними нитками проходять крізь історичний лабіринт упродовж тисячоліть. Приймаючи комплексний підхід до вивчення історії та розглядаючи правила з багатьох різних джерел — від чернечих орденів до кулінарних книжок, від військових інструкцій до юридичних трактатів, від алгоритмів обчислення до практичних інструкцій, — ця книжка простежує довгу кар'єру цієї давньої трійки значень у набутих та місцевих традиціях, що мають спільні греко-римські корені й еволюціонували разом упродовж більше ніж двох тисячоліть. Розділи 2 і 3 реконструюють, як правила функціонували у формі податливих моделей від античності до кінця XVIII століття. Розділи 4 і 5 описують, як алгоритми обчислень працювали на практиці з давніх часів до розквіту алгоритмів та механічного обчислення впродовж XIX та XX століть. Розділи 6 і 7 порівнюють правила в їхньому найконкретнішому вигляді, як-от найдетальніші положення, з правилами в їхньому найзагальнішому прояві, як-от божественні природні закони та закони природи, від XIII до кінця XVIII століття. Розділ 8 розглядає, як моральні, юридичні та політичні правила викривляють та порушують перед лицем непокірних винятків від XVI до кінця XX століття.

Цю довгу історію правил структурують три протиставлення. Правила можуть бути товсті або тонкі у формулюванні, гнучкі або жорсткі у застосуванні та загальні або конкретні в охопленні. Ці протиставлення можуть перетинатися, й одні бувають важливіші за інші, залежно від того, про котрий із трьох видів правил ідеться. Правила, які розуміють як моделі, зазвичай товсті у формулюванні та гнучкі у застосуванні (розділи 2 і 3). Товсте правило оздоблене прикладами, застереженнями, спостереженнями та винятками. Це правило, що передбачає широкі варіації обставин, а отже потребує спритної адаптації. Товсті правила передбачають щонайменше натяки на цю варіативність у самому своєму формулюванні. Натомість правила, які розуміють як алгоритми, зазвичай сформульовані тонко, а застосовують їх жорстко, хоч вони теж можуть іноді товстішати (розділи 4 і 5).

КУПИТИ